

Kültürel Bir Mirasın Canlandırılması Üzerine Deneysel Atölye Uygulamaları -1- “Sedefli Battaniye İçin Usta Öğretici Eğitimi”

Öğr. Gör. Dr. F. Yelda GEZİCİOĞLU¹

Prof. Günay ATALAYER²

Dr. Mine Beşen YALÇIN³

Öğr. Gör. Handan DEMİR⁴

Doç. Özge USLUCA ERİM⁵

Büşra BALOTA⁶

Melis VARDAR⁷

Gönderim Tarihi: 05.01.2022 – Kabul Tarihi: 17.02.2022

Özet

Bu çalışmada; deneysel bir atölye uygulamasının amaç kapsam ve uygulama süreci ele alınmaktadır. Anadolu'nun kültürel dokumalarından biri olan, Sedefli Battaniyenin geleneksel örneklerinin tanınması ve güncel uygulamaların gerçekleştirilmesi için karşılaştırmalı yapı analizlerinin yapılması gerektiği gösterilmektedir.

Sedefli Battaniye olarak anılan ve aslında Girit (Ada) Dokumaları diye literatürde yer alması gereken bu dokumaların; kaybolan dokuma tekniğinin öğretilmesi ve dokuma değerlerinin korunarak, sürdürülebilmesi sağlanarak, güncelleştirilmesi için konu “Sedefli Battaniye Dokuma Projesi” adı ile 21 Haziran 2021 tarihinde ele alınmıştır.

Proje; Ayvalık Kaymakamlığı, Ayvalık Sanata ve Eğitime Destek Derneği, Vatandaşın Yeri Sivil İnisiyatif, Ayvalık Belediyesi, Ayvalık Halk Eğitim Merkezi, Ayvalık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İstanbul Aydın Üniversitesi, Tarsus Üniversitesi ve Mersin Üniversitesi iş birliği ile sürdürülmektedir.

Dokumacılığı bölgede yaşatmak, kadın üreticilere istihdam sağlamak amacıyla; öncelikle Girit (Ada) Dokumasının geleneksel değerinin ortaya konması, yapısal analizlerle niteliğinin saptanması, yeniden üretim için ön hazırlıkların yapılması hedeflenmiştir. Bu nedenle, projenin ilk adımı Ayvalık Halk Eğitim Merkezinde görevli usta öğreticilerin eğitimi ile başlamıştır.

Bu çalışma kapsamında, projenin ilk aşaması olan, 21 Haziran 2021 ve 2 Temmuz 2021 tarihleri arasında, usta öğreticilere verilen eğitimlerin felsefesi, eğitim programı detaylarıyla açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Girit/Ada Dokuması, Sedefli Battaniye, Kültürel Miras, Dokuma Projesi, Anadolu Dokumacılığı

¹Tarsus Üniversitesi MYO Tekstil Giyim Ayakkabı ve Deri Bölümü Tekstil Teknolojisi Programı, yeldagezicioglu@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0003-0579-2855

²İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü, gunayatalayer@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0566-1161

³minebesen@hotmail.com.tr, ORCID ID: 0000-0002-2651-0725

⁴Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, handandemir68@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4632-4727

⁵Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, ozgeusluca@gmail.com.tr, ORCID ID: 0000-0003-3691-1511

⁶Yüksek Lisans Mezunu, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil Bölümü, busrabalota@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3369-0605

⁷Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil Bölümü, melisvardarr@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8041-710X

Experimental Workshop Applications On Revitalizing a Cultural Heritage -1- “Training of Master Trainers for Sedefli Blanket”

Lect. Dr. F. Yelda GEZİCİOĞLU

Prof. Günay ATALAYER

Dr. Mine Beşen YALÇIN

Lect. Handan DEMİR

Assoc. Prof. Özge USLUCA ERİM

Büşra BALOTA

Melis VARDAR

Sending Date: 05.01.2021 – **Acceptance Date:** 17.02.2022

Abstract

In this study, the aim, scope and application process of an experimental workshop applications are discussed. It is shown that comparative structural analyzes should be made in order to recognize the traditional examples of the Sedefli Blanket, one of the cultural weavings of Anatolia, and to realize its current applications.

These weavings are known as Sedefli Blanket and they should be included in the literature as Crete (Island) weavings; In order to teach the lost weaving technique and to update the weaving values by preserving and maintaining them, the subject was discussed on 21 June 2021 with the name of “Sedefli Blanket Weaving Project”.

Project; Ayvalık District Governorship, Ayvalık Support for Arts and Education Association, Citizens’ Place Civil Initiative, Ayvalık Municipality, Ayvalık Public Education Center, Ayvalık District Directorate of National Education, Istanbul Aydın University, Tarsus University and Mersin University in cooperation.

In order to keep weaving alive in the region and to provide employment for women producers; first of all, it was aimed to reveal the traditional value of Cretan (Island) Weaving, to determine its quality with structural analysis, and to make preliminary preparations for reproduction. Therefore, the first step of the project started with the training of master trainers working in Ayvalık Public Education Center. Within the scope of this study, the philosophy of the training given to master trainers between 21 June 2021 and 2 July 2021, which is the first phase of the project, will be explained in detail.

Keywords: Cretan/Island Weaving, Sedefli Blanket, Cultural Heritage, Weaving Project, Anatolian Weaving

Giriş

Dokumacılığın tarihsel izleri olan geleneksel kumaş örnekleri, Anadolu'nun farklı bölgelerinde yaygın olarak görülmektedir. Bu örnekler, bulunduğu yöreye, kullanılan tekniğe, malzemenin ya da kullanım alanının özelliklerine göre çeşitli adlar almaktadır. Araştırma konusu; Girit (Ada) Dokuması türlerinden yalnızca biri olan Sedefli Battaniyedir (Gezicioğlu, vd.. 2019: 179; Atalayer ve Özdemir, 2009: 57).

“Yaşayan Miras” olarak da adlandırdığımız kültürel mirasın gelecek nesillere aktarımı, bu eserlerin korunması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Erim, vd., 2017: 2937). Bu durum güncel kullanımlı projeleri gündeme getirmektedir (Atalayer, 2015:40).

Anadolu'da yerel dokumalarla ilişkili değişik amaçlarla, pek çok proje yapılmaktadır⁸. Söz konusu Sedefli Battaniye Usta Öğretici Eğitimi, aşamalı bir eğitim planı ile ele alınmıştır.

Bu bağlamda, geçmişte önemli bir yere sahip, kültürel mirasımızdan biri olan Sedefli Battaniyeyi gündeme getirmek, kumaşın geleneksel değeri ve yapısal niteliğini saptamak, yeniden üretim için ön hazırlık yapmak, bu kültürel ürünün sürdürülebilirliğini sağlamak ve kadınlara yeni iş imkânları sunmak amacıyla “Sedefli Battaniye Dokuma Projesi” planlanmıştır.

1. Girit (Ada) Dokumaları Projesi

1.1 Girit (Ada) Dokumaları Projesi ve İş Birliği Grupları

Sedefli Battaniye Dokuma Projesi; Ayvalık Kaymakamlığı, Ayvalık Sanata ve Eğitime Destek Derneği, Vatandaşın Yeri Sivil İnisiyatifi, Ayvalık Belediyesi, Ayvalık Halk Eğitim Merkezi, Ayvalık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İstanbul Aydın Üniversitesi, Tarsus Üniversitesi ve Mersin Üniversitesi işbirliği ile gerçekleştirilmiştir.

Bu projenin genel eğitim programı ve eğitmenlere verilecek eğitimin uygulanması, projede kullanılacak tezgâh ve malzemelerin araştırılması ve temininin sağlanması, eski

⁸“İpliklerle Dile Gelen Duygular Projesi”, Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, SODES Programı, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, 2008.

“Ankara'nın Tarihi Sof Kumaşının Yeniden Şehrin Kültürel ve Ekonomik Hayatına Kazandırılması Projesi”, Tiftik ve Sof Araştırma Geliştirme Derneği, 2013.

“Dokuyarak Yaşatalım Projesi”, SODES, Erüh Kaymakamlığı ve Belediyesi ve Halk Eğitim Merkezi, 2009.

örneklerin analizlerinin yapılması ile ar-ge çalışmaları, proje danışmanı Prof. Günay Atalayer başkanlığında Anadolu Deneysel- Grup Üyeleri⁹ tarafından yapılmıştır.

Projenin gerçekleştirileceği bölgede bulunan, kaynakların kullanılacağı ve oradaki kültürden beslenen bir proje planlanmıştır. Çağdaş bir estetik anlayışla oluşturulan projenin eğitim programında ilk hedef eğiticilerin eğitilmesi olmuştur. Eğitimin, günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilen nitelikte olması önem taşımaktadır. Kültürel kimliğin bozulmadan ve geleneksel özelliklerin kaybolmadığı bir üretim şeklinin benimsenmesi gerekli görülmüştür. Yaratıcılığın, tekstil ürün tasarımlarında vazgeçilmez olduğu anlayışından hareketle, el sanatları üretici eğitiminin bilinçli ve estetik yönlendirme ile yapılması doğru olacağı düşünülmüştür. Bu konuda birçok araştırmacı da benzer görüş sunmuştur¹⁰. Bu amaçla, sanat ve tasarım eğitimi almış bir ekip ile yörede var olan birikim değerlendirilerek, kalıcılığın hedeflendiği bir program oluşturulmuştur.

Proje kapsamında atölye uygulamaları 2 ekseninde ele alınmıştır.

1-Eğitim atölyesi: Öğretim amacıyla kurulan bu atölyede temel amaç öğretmek/öğrenmek için denemektir.

2-Üretim atölyesi: Çoğaltmak amacıyla kurulan bu atölyede temel amaç çoğaltmak/yaygınlaştırmak için üretmek ve pazarlamadır.

1.2. Sedefli Battaniye İçin Usta Öğretici Eğitimi: “Anadolu Deneysel”

Proje, kültürel bir eğitim anlayışını ve geleceğe miras düşüncesini hayata geçirmeye hizmet etmektedir. Bu çalışmada, projenin ön hazırlığı ve başlangıç adımı olan usta öğretici eğitimi ele alınmaktadır. Usta öğretici eğitimi, öğretim, araştırma-inceleme, geliştirme, üretim ve belgeleme olarak beş temel kavramla gerçekleştirilmiştir. Başka bir deyişle, 12 günlük bir süreci kapsayan atölyenin çalışmaları bu, 5 temel kavram çerçevesinde sistemleştirilmiştir. Bu başlıklardaki çalışmalar birbiri ile bağlantılı ve eşzamanlı olarak süreklilik taşıyan bir anlayışla sürdürülmektedir.

⁹ Prof. Günay Atalayer –İstanbul Aydın Üniversitesi/Proje Danışmanı/Anadolu Deneysel Grup Başkanı

Öğr. Gör. Dr. Fatma Yelda Gezicioğlu-Tarsus Üniversitesi/ Proje Yürütücüsü/ Anadolu Deneysel Grup Başkan Yardımcısı

Öğr. Gör. Handan Demir-Mersin Ün./Temel Eğitim-Dokuma Eğitim Sorumlusu-Dokuma Uygulama/Anadolu Deneysel Grup Üyesi

Dr. Mine Beşen Yalçın, Tekstil Tasarımcısı/Temel Eğitim –Dokuma Uygulama/Anadolu Deneysel Grup Üyesi

Doç. Özge Usluca Erim-Mersin Üniversitesi/Temel Eğitim-Dokuma Uygulama/Anadolu Deneysel Grup Üyesi

Büşra Balota-Tekstil Tasarımcısı/İç Mimar(Y. Lisans Mezunu)/Tezgâh-İplik-Sorumlusu-Dokuma Uyg./Anadolu Deneysel Grup Üyesi

Melis Vardar - Yüksek Lisans Tez Öğrencisi/Tekstil Tasarımcısı / Araştırmacı / Dokuma Uygulama// Anadolu Deneysel Grup Üyesi

¹⁰ Yüksel Şahin, Yöresel Dokumaların Yaşatılması Projelerinde Tekstil Tasarımcısı ve Halk Bilimsel Yaklaşım, 7. Uluslararası İstanbul Tekstil Konferansı, 21 Mart 2016, İstanbul, Sayfa:62-70.

Z. İrem Sabanuç Gönül, Geleneksel Malzemenin Sanat Nesnesine Dönüştürülmesi Üzerine Bir Örnekleme, Uluslararası Kültür ve Sanat Sempozyumu, 18-20 Ekim 2018, Van. ss.748-758.

1.2.1. Öğretim

Dokumayı kapsamlı biçimde öğretmek ve türü geliştirebilecek bilgi birikimini vermek amacıyla planlanan başlangıç eğitimidir. Bu eğitim, hem kuramsal hem de uygulamayı kapsayan teori-pratik birlikteliğini eşit olarak sürdürmeye özen gösteren bir anlayış ile ele alınmıştır. Öncelikle usta öğreticileri yetiştirmek hedeflenmiştir.

1.2.2. Araştırma –İnceleme

Eğitim sürerken projenin konusu olan kültürel nesnenin başka örneklerinin araştırılması, incelenmesi ve analizinin yapılması sağlanarak; türün ve tarihi mirasın doğru verilerle tanımlanması amaçlanmıştır.

1.2.3. Geliştirme

Projenin konusu olan dokuma örneğini geliştirmek için, farklı renkte ve özellikte malzemeler denenerek, doğru kalite özelliklerinin kavranması gerekmektedir.

Geleneksel tipi saptama-geliştirme-türü bozmadan yeni desenler üretebilecek bir anlayışı yerleştirmek ve farklı yerel üreticilerden malzemenin (çözü ve atkı iplikleri) teminini sağlamak, kültürel ürün projelerinde yaygın bir eğitim anlayışına hizmet etmesi ilkesini sürdürmek açısından önem taşır.

1.2.4. Üretim

Yaygın üretimin yapılacağı üretim atölyesinin kurulması çevreye uyumlu doğru tezgahların kullanılması ile mümkündür. Malzemeleri tanıma, dokumayı öğrenme ve geleneksel örneği teknik olarak algılama üretim sürecinin ilk aşamasını oluşturacaktır. Tezgâh kurulumu ve araç gereçlerin sağlanması ile gerçek üretim başlayacaktır.

1.2.5. Belgeleme

Çalışmanın tüm aşamalarıyla birlikte belgelenmesi, geleceğe miras olarak kalması ve yol göstermesi açısından gereklidir. Bu süreçte; çalışmanın her aşamasında, eğitim deneyiminin tüm taraflar üzerinden algılanması ve gelişim durumunun saptanması önemlidir. Elde edilen verilerin belgelenerek katalog çalışmasının yapılması, usta eğitimcilerin öğrenme süreçleri, çalışma deneyimleri ve aktarma becerileri örnek uygulamalarla desteklenecektir.

Bu anlamda projenin tamamı kültürel bir eğitim anlayışını ve geleceğe miras düşüncesini hayata geçirmeye hizmet etmektedir. Sedefli Battaniye Dokuma Projesi, Girit (Ada) Dokumalarının ön hazırlık ve başlangıç adımıdır. ‘Kültürel Bir Mirasın

Canlandırılması Üzerine Deneysel Atölye Uygulamaları ‘1’ Sedefli Battaniye İçin Usta Öğretici Eğitimi’ olarak “ARİTMİ” temalı 1. Uluslararası Sanat Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur (18 Kasım 2021).

2. Eğitim Planının İşleyişi

21-06-2021 ve 02.07.2021 tarihleri arasında gerçekleşen ve 12 günlük süreçte, Ayvalık Halk Eğitim Merkezi öğretmenlerinin (usta öğreticilerin) eğitilmesi amaçlanmıştır. Girit (Ada) Dokumalarından Sedefli Battaniye olarak adlandırılan türün ortaya çıkarılabilmesi, tıpkı üretim hedefi ile bu dokumanın aslına yakın bir şekilde üretilmesi ve devamlılığının sağlanabilmesi için günlük eğitim programı hazırlanmıştır. Bu programda amaç; usta öğreticilerin Sedefli Battaniye örneğinin oluşması için gereken desen (tahar, armür, örgü), malzeme, tezgâh gibi öğeleri ayrıntılı olarak anlayabilmeleri, uygulayabilmeleri ve dokumayı öğrenerek, ürün haline dönüştürebilmeleridir.

Ayvalık Halk Eğitim Merkezi’nde gerçekleştirilen eğitimin detaylı programı bu çalışmada ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Bu atölye çalışması ile katılımcılara teknik ve mesleki anlamda katkılar sağlanmış, ihtiyaca yönelik üretimin, kendileri tarafından yapılması desteklenmiş ve yeni ürün üretme/tasarlama potansiyellerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

2.1. Usta Öğretici Eğitim Programı

21-06-2021 ve 02.07.2021 tarihleri arasında yapılan ve projenin ilk adımını oluşturan Sedefli Battaniye Usta Öğretici Eğitimi 12 günlük süreci kapsamaktadır. Bu süreç eğitim programı detayları ile birlikte tablo halinde açıklanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1- Eğitim Programı

1.Gün	Tanışma, Genel Tanıtım, Proje Eğitim Planı Anlatımı	Temel Örgülerin Anlatımı	Temel Örgülerin Milimetrik Kâğıt Üzerinde Uygulanması	Tezgâh Tanıtımı	Çözümlü İplik Hesabının Yapılması, Çözümlü Çekilme İşlemi
2.Gün	Temel Örgüler İçin Taharlama İşlemi	Taraktan Geçirme	Levente Bağlama İşlemi	Bezayağı Örgüsünün Dokunmaya Başlaması	-
3.Gün	Kültürel Örnek Analizinin Yapımı	Bezayağı Örgülü Dokumaların Tamamlanması	Dimi Örgüsü Dokumalara Başlanması ve Tamamlanması	Atkı sateni Örgüsünün Dokunmaya Başlanması	Dokuyucu El Farkının Gözlemlenmesi
4.Gün	İplik Karşılaştırmaları	İplik Kartela Yapımı	Atkı Sateni Örgüsünün Tamamlanması	Çözümlü Sateni Örgüsünün Dokunmasına Başlanması	-
5.Gün	Temel Örgüler İle Yapılan Tüm Dokumaların Tamamlanması	Dokumaların Karşılaştırılması	Sedefli Battaniye Dokuması İçin İlk Çözümlü Çekimi, Tahar, Tarak ve Bağlama İşlemi	Farklı Kültürel Örnek Analizlerinin Yapımı	Desen Atkı İpliklerinin Hazırlanması
6.Gün 7.Gün	Kültürel Örneklerin Analizinin Yapımı	Kültürel Örneklerin Malzeme Farkını Gözleme	Kültürel Örneklerin Doku Farkını Gözleme	Kültürel Örneklerin Teknik Farkını Gözleme	-
8.Gün	Sedefli Battaniye Dokumasının Başlaması	İplik Kartelalarının Yapımına Devam Edilmesi	-	-	-
9.Gün	Sedefli Battaniye Dokumasının İlk Denemesinin Tamamlanması	Kültürel Ürüne En Yakın Görüntüyü Sağlayacak Desen Atkılarının Seçilmesi	Çözümlü Makinasının Kurulumunun Yapılması	Üretim İçin Devam Edilecek Dokuma Tezgâhın(4 çerçevesi) Kurulumu	-
10.Gün	Sedefli Battaniye Dokumalarına Devam Edilmesi	4 çerçevesi Tezgâhın Kullanımı İçin Çözümlü Çekilme İşlemi	4 çerçevesi Tezgâhta Tahar işlemi, Tarak ve Bağlama İşlemi	-	-
11.Gün	Dokuma Kursiyerlerine İlk Ders Anlatımı	Dokuma Kursiyerlerine Tezgâh Tanıtımının Yapılması	4 çerçevesi Tezgâhta Tek Raporlu Sedefli Battaniye Dokumasının Yapılması	-	-
12.Gün	Tüm Sedefli Battaniye Dokumalarının Tamamlanması	Dokumaların Birbirlerinden Ayrılması	Örneklerin Sınıflandırılması	Örneklerin Karşılaştırılması	Örneklerin Belgelenmesi
Tablo Düzenleme: Deneysel Atölye Grubu, 24.11.2021					

3. Eğitim Süreci, 12 Gün Gözlemi

3.1. Tanışma, Tanıtım

12 Günlük Program Aktarımı (1.Gün /21.06.2021)

Bu çalışmanın ilkeleri ve işleyişi ile ilgili ilk toplantı, Sanata ve Eğitime Destek Derneği Başkanı¹¹, Vatandaşın Yeri Sivil İnisiyatif Kurucusu¹², Proje Başkanı¹³, Akademisyenler¹⁴ ve Halk Eğitim Öğretmenleri¹⁵ ile Ayvalık Halk Eğitim Merkezi'nin ek binasında gerçekleştirilmiştir (Görsel 1).

Görsel 1: Projenin ilkeleri ve işleyişi ile ilgili ilk toplantı, Fotoğraf: Yelda Gezicioğlu, 21.06.2021

Sedefli Battaniye İçin Usta Öğretici Eğitiminin konusu, amacı ve genel bilgi paylaşımı Halk Eğitim Merkezi öğretmenlerine dokuma kumaşın tanımı yapılmıştır. Kullanılacak tezgâh farklılıkları (2 pedallı/çerçeve, 4 pedallı/çerçeve, 8 çerçeve masa üstü tezgâh) ve 2004 yılında¹⁶ tespit edilen Sedefli Battaniye dokuma örneği üzerinden battaniyenin teknik özellikleri anlatılarak projenin öngörülen çalışma planı açıklanmıştır.

Görsel 2: Dokuma kumaş yapılarının anlatımı, F. Yelda Gezicioğlu, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 21.06.2021

¹¹ Ali Akdamar, Sanata ve Eğitime Destek Derneği Başkanı.

¹² Aysel Namlı, Vatandaşın Yeri Sivil İnisiyatif Kurucusu.

¹³ Prof. Günay Atalayer, Proje Başkanı

¹⁴ Öğr. Gör. Dr. Fatma Yelda Gezicioğlu, Öğr. Gör. Handan Demir, Dr. Mine Beşen Yalçın, Doç. Özge Usluca Erim, Akademisyenler

¹⁵ Gülçin Hızlıgeçen, Şükran Fidan, Burcu Kırbas, Figen Erarıburnu, Halk Eğitim Öğretmenleri

¹⁶ Şahin Yağan, Ozanay Omur, Günay Atalayer tarafından yapılan 2004 ar-ge uygulamalarında saptanan tüm deneysel bilgiler, şimdiki örneklerle karşılaştırılarak, dokuma usta öğretmenlerine dokumanın özellikleri aktarıldı.

Ana örgüler birim raporlarıyla (Bezayağı B 1/1, Dimi D 2/2 (Z), Saten Sa 1/7 ve Sç 7/1, 3 atlamalı) öğretilmiş, sekiz çerçeveli dokuma tezgahında, çerçevelerin tamamının kullanımı ile elde edilen tahar planı aktarılmış ve kâğıt üzerinde ana örgülerin tahar ve armür ile birlikte yazılış şekli gösterilmiştir.

Görsel 3: Temel Örgülerin, Tahar Planının Anlatımı, F. Yelda Gezicioğlu, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 21.06.2021

Görsel 4: Temel örgüler, tahar, armür alıştırmaları: Handan Demir, Fotoğraf: Özge Usluca Erim, 21.06.2021

Ayrıca dokunmuş kumaş örnekleri üzerinden atkı-çözümlü hareketleri ve desen görüntüleri incelenmiştir. 15cm eninde dokunması planlanan temel örgüler için gerekli olan çözgü iplik sayısının hesaplanması ve çözgü hazırlama işlemi uygulamalı olarak öğretilmiştir. Her tezgâhta farklı yüzeyler ve görüntüler oluşturulabilmek için farklı tarak geçişleri ile ayrı hesaplamalar yapılmıştır.

Görsel 5: Çözgü Hazırlama İşlemi, Fotoğraf: Özge Usluca Erim, 21.06.2021

3.2. Dokumaya İlk Adım

'Dokumanın A B C Si / Dokuma Örgülerini Öğrenmek'

3.2.1. Numune Dokuma

Tezgâhı Tanıma, Hazırlık, Dokuma (2.Gün /22.06.2021)

Çözümler masa üstü 8 çerçevesiz tezgahlara¹⁷ alınarak, sıra tahar ile tahar işlemi ve farklı tarak geçişleri de uygulamalı olarak ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Çözgü/ kumaş leventlerinin bağlama şekilleri öğretilerek çözgü iplik gerginliğinin önemi aktarılmış ve çözgüler dokumaya hazır hale getirilmiştir. 4 farklı tezgâhta, ana örgülerin deneme dokumaları yapılmıştır. Aynı zamanda, her tezgâhtaki atkıda; iki farklı kalınlıkta, renkte ve harmanda iplik kullanılmıştır. Buradaki amaç; dokuyucunun kumaş üzerinde oluşan farklı yüzey görüntülerini görmesini sağlamaktır.

Görsel 6: Tahar, Tarak taharı, Çözgü Bağlama Uygulaması, Gezicioğlu, Demir, Yalçın, Erim, Fotoğraf: Özge Usluca Erim, 22.06.2021

Görsel 7: Ana örgü uygulanması (Bezayağı, Dimi, Saten), Fotoğraf: Özge Usluca Erim, 22.06.2021

Görsel 8: Ana örgü uygulanması (Bezayağı, Dimi, Saten), Fotoğraf: Özge Usluca Erim, 22.06.2021

3.3. Dokuma Analizinin Önemi

Proje için söz konusu olan yerel ürünün "Tıpkı üretiminin yapılabilmesi için, öncelikle elde var olan örneklerin dokuma analizlerinin yapılması gerekmektedir. Böylelikle eldeki örneklerin içinden 'geleneksel doğru örneğin tespiti' mümkün olacaktır. Eldeki bütün eski örnekler analiz edilerek, ortak bir veri tabanı oluşturulmuştur. Geleneksel üretim devam ederken, ele geçen eski örneklerin analizi ile elde edilen sonuçlar, ilk verilerle

¹⁷ Süleyman Gülas, Gürhan Gülas, Gülas Makine, Esenyurt/İstanbul

karşılaştırılması için önemsenmiştir. Süreç içerisinde toplanan örneklerin karşılaştırılması ile doğru sonuca varmak hedeflenmektedir.

3.3.1. Yerel Örneklerin Analizleri

(3.Gün Programı/23.06.2021)

Söz konusu tarihi mirasın doğru verilerle tanımlanması amacıyla; eğitim sürerken Ayvalık bölgesinden gelen başka örnekler araştırılmış, incelenmiş ve analizleri yapılmıştır. Bu analizlerin sonuçları ana proje dosyasında değerlendirmek üzere yerleştirilmiştir.

Görsel 9: Girit Dokuması Analizi Yapılırken, Mine Beşen Yalçın, Fotoğraf: Özge Usluca Erim, 23.06.2021

Görsel 10: Pervin Köselecioğlu Arşivinden Sedefli Battaniye Örneği, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 23.06.2021

Görsel 11: Aysel Namlı Arşivinden Sedefli Battaniye Örneği, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 23.06.2021

3.4. Malzemenin Önemi ve Çeşitlerinin Belgelenmesi

Kartela Yapımı, İplik Karşılaştırmaları (4.Gün /24.06.2021)

Projenin konusu olan dokuma örneğini geliştirmek için gözlem, fiziksel analiz çalışması ve numune tayini yapılmıştır. Bunun için orijinal iplik ile güncel iplikler karşılaştırılmış, aynı zamanda tüm malzemelerin belgelenmesi için arşivleme çalışması gerçekleştirilmiştir (Tablo 2).

Böylece süreç içinde farklı malzeme kullanılırsa geleneksel yapının değişen görüntüsü ve özelliklerinin nasıl olacağı konusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Bu deneyim belgelenmiştir.

Tablo 2-İplik Karşılaştırma

			
Soldaki kumaştan alınan örnek iplik, sağdaki güncel iplik	İki ipliğin gevşek bükülmüş hali	İki ipliğin sıkı bükülmüş hali	Solda kumaştan alınan örnek iplik tek kat, sağdaki güncel iplik 2 kat bükülü
Tablo Düzenleme: Deneysel Atölye Grubu, 24.11.2021			

Görsel 12: İplik kartelaları, Mine Beşen Yalçın, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 24.06.2021

3.5. Dokuma Deneyiminin Geliştirilmesi

Dokumaların Tamamlanması, Yeni Çözüğü, Yeni Tahar Yapımı (5.Gün /25.06.2021)

Aynı tezgahta farklı usta öğreticiler tarafından yapılan temel örgü örnekleri birbirleriyle karşılaştırılarak usta öğreticilere el farkının önemi anlatılmıştır. 1 nolu tezgahta tarak geçişi, bir tarak dişinden 2 iplik geçirilerek yapılmıştır. Bu tezgahta dört farklı usta öğreticiler dokuma yaparak aynı konstrüksiyonlu kumaşta el farkının yüzeyde oluşturduğu farklılığı görmüşlerdir (Görsel 13). Tarak geçiş farklılıkları ile (2'li, tekli) dokumaların yüzeylerinde farklı görüntüler oluşabileceği aktarılarak, yüzeydeki farklılıklar gözlemlenmiştir (Görsel

14). Buradaki deneyimin öğrencilikten eğitmenliğe geçiş sürecini oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Görsel 13: 1 Nolu Tezgahta Taraktan 2 li Geçirilerek Dokunan Ana Örgülü Dokumalar, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 25.06.2021

Görsel 14: 2, 3 ve 4 No'lu Tezgahta Farklı Tarak Geçişli Temel Örgü Denemeleri, Yüzey Farklılıkları, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 25.06.2021

3.6. Yapısal Karşılaştırma

Kültürel Örnek Karşılaştırılması (6. ve 7.Gün /26/27.06.2021)

Anadolu Deneysel Grubunun elindeki Sedefli battaniyelerin analizlerinin yapılmasına devam edilmiştir. Vatandaş'ın Yeri Sivil İnisiyatif Kurucusu Aysel Namlı'nın arşivinde bulunan Sedefli Battaniye dokuma örneği ile Pervin Köselecioğlu'nun arşivinde yer alan örneklerin yapısal karşılaştırmaları yapılmıştır.

3.7. Üründe Kalite /Dokumanın Doğru Kimliği

Sedefli Battaniyenin İlk Denemesi, En İyi Kaliteyi Oluşturmak (8.Gün /28.06.2021)

Kültürel nesneye yakın bir örnek oluşturmak, doğru kaliteyi yakalamak için mevcut olan ipliklerle yeni denemeler yapılmıştır. İlk deneme ve ar-ge çalışmaları akademisyenler tarafından 5 farklı desen atkıları (Tablo 3) ile dokunmuştur. Burada amaç; mevcut olan 5 farklı desen atkısının ulaşılmak istenen kalite için genel görüntüsünü görmek ve malzemenin sonuca etkisini hissetmektir. İpliğin kalınlığı-inceliği ve dokunma hissi (tutumu/ele

gelişi/akışı/tuşesi) dokuyucular tarafından fiziksel olarak incelenmiştir. Bu farklı atkılı deneme dokumalarının tamamı dokunduktan sonra tezgahtan çıkarılarak 5 örnek incelenmiştir (Görsel 17). İçlerinden 3 ipliğin orijinal battaniyenin desen görüntüsüne benzerliği tespit edilmiştir. Bununla birlikte belirlenen ipliklerle her tezgah için bir uygulama programı hazırlanmıştır.

Görsel 15: Sedefli Battaniye İçin Taharlama, Tarak, Bağlama İşlemi, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 28.06.2021

Görsel 16: Sedefli Battaniye, Akademisyenlerin İlk Denemeleri, 28.06.2021

Tablo 3- Desen Atkı İpliği Denemeleri

Tezgah No	Desen Atkısı
1	1. Atkı: 2,8Nm Yün (Uysal Boya Evi) 2. Atkı: 2,3Nm Yün (SYC Halı) 3. Atkı: 3Nm Yün (Aksoy Yün İplik) 4. Atkı: 2Nm Yün (Gökkuşuğu Halı ve Kilim) 5. Atkı: 3,5Nm Yün (Nur Mensucat)
Tablo Düzenleme: Deneysel Atölye Grubu, 24.11.2021	

Görsel 17: Beş Farklı Desen Atkı İpliği Denemeleri, Akademisyenlerin denemeleri, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın
28.06.2021

Görsel 18: Usta Öğreticilerin Sedefli Battaniye Dokumalarına Başlamaları, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın 28.06.2021

3.8. Malzeme Ve Tezgah Planı

Tespit edilen kaliteyi yakalayabilmek için çeşitli iplik özellikleri araştırılmıştır. Geleneksel örneğin çözgüsünde kullanılan pamuk ipliği ile desen atkısında kullanılan yün, zemin atkısında kullanılan pamuk ipliklerinin analizleri yapılarak çeşitli firmalardan iplik temin edilmiştir. Sedefli Battaniye için en iyi görüntüyü, ele gelişi (tuşeyi) elde edebilmek için çeşitli denemeler yapılmıştır. Her tezgahta farklı kombinasyonlar yapılarak örnek çeşitliliği sağlanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Sedefli Battaniye Dokumalarında Kullanılan İplikler

Tezgah No	Çözgü İpliği	Desen Atkısı	Zemin Atkısı
1	20/2Nm Pamuk (Kıvanç Tekstil/Adana)	1.Atkı: 2,8Nm Yün (Uysal Boya Evi) 2.Atkı: 2,3Nm Yün (SYC Halı) 3.Atkı: 3Nm Yün (Aksoy Yün İplik)	10/1 Nm Pamuk ipliği (H.Kömürcüoğlu /Denizli).
2	20/2Nm Pamuk (Jac Art Tekstil/Denizli)	1.Atkı: 2,8Nm Yün (Uysal Boya Evi) 2.Atkı: 2,3Nm Yün (SYC Halı) 3.Atkı: 3Nm Yün (Aksoy Yün İplik)	10/1 Nm Pamuk ipliği (H.Kömürcüoğlu /Denizli).
3	20/2Nm Pamuk (Firma 3) (H.Kömürcüoğlu/Denizli)	1.Atkı: 2,8Nm Yün (Uysal Boya Evi) 2.Atkı: 2,3Nm Yün (SYC Halı) 3.Atkı: 3Nm Yün (Aksoy Yün İplik)	10/1 Nm Pamuk ipliği (Kıvanç Tekstil/Adana)
4	24/2Nm Pamuk (Kıvanç tekstil/Adana)	1.Atkı: 2,8Nm Yün (Uysal Boya Evi) 2.Atkı: 2,3Nm Yün (SYC Halı) 3.Atkı: 3Nm Yün (Aksoy Yün İplik)	10/1 Nm Pamuk ipliği (Kıvanç tekstil/Adana)

Tablo Düzenleme: Deneysel Atölye Grubu, 25.11.2021

3.9. Üretim İçin Atölye Kurmak

Eğitimin Parçası Olarak, Tezgah Kurulumu (9.Gün /29.06.2021)

Dokuma öğrenme, malzemeleri tanıma, geleneksel örneği teknik olarak algılamak sağlandıktan sonra, gerçek üretim sürecinin başlayacağı aslına uygun olduğu saptanan,

doğru tezgahların kullanılması ilkesiyle yola çıkılarak 4 çerçeve/pedallı, ahşap tezgah kurulumu sağlanmıştır. Böylece projenin üretimini sağlayacak geleneksel araçlarla ön deneme, uygulama süreci başlatılmış ve üretim atölyesine ilk adım atılmıştır.

Görsel 19: Çözgü Makinesi ve Tezgahın Kurulumu¹⁸, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 29.06.2021

3.9.1. Üretim Atölyesi İçin Dokuma Hazırlığı

Yeni Tezgâhta Çözgü Hazırlığı, Tahar İşlemi (10.Gün /30.06.2021)

Üretim atölyesi için kurulan 4 çerçeveli/pedallı tezgâhta ilk denemelerin yapılmasına başlanmıştır. Ayvalık Halk Eğitim Merkezinde dokuma eğitimi alan usta eğitimcilere tezgahın genel çalışma sistemi gösterilmiştir. Tahar, tarak ve çözgü bağlama aşamaları uygulanmıştır. Sedefli Battaniyenin bir desen raporu çıkacak şekilde ilk deneme dokuması yapılmıştır (Görsel 21).

Görsel 20: 4 Çerçeveli/Pedallı Tezgah İçin Çözgü Hazırlığı, Tahar İşlemi, Fotoğraf: F. Yelda Gezicioğlu, 30.06.2021

Görsel 21: 4 Çerçeveli/Pedallı Tezgâhta Dokunan Sedefli Battaniye Örneği, Fotoğraf: F. Yelda Gezicioğlu, 01.07.2021

¹⁸ Süleyman Gülas, Gürhan Gülas, Gülas Makine, Esenyurt/İstanbul

3.9.2. Dokumayı Yeni Öğrenenler İçin İlk Ders

Tüm Eğitim Süreci, Yeni Öğrencilere Ürünün ve Üretimin Amacının Tanıtımı (11.Gün /01.07.2021)

Daha sonraki aşamada, usta eğitimcilerin vereceği kursa katılarak; dokumacılığı öğrenme eğitimine başlayacak olan kursiyerlere, proje ile ilgili bilgi aktarımı yapılarak ana örgüler ve taharlama sistemi anlatılmıştır.

Görsel 22: Kursiyerlere Proje İle İlgili Genel Bilgi Anlatımı, Masa Üstü Tezgah Tanıtımı, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 01.07.2021

Görsel 23: Kursiyerlere 4 Çerçevesi/Pedallı Tezgah Tanıtımı, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 01.07.2021

3.10. Kalitenin Korunması İçin Belgeleme Sistemi

Dokumaların Numaralandırılması, Katalogların Tamamlanması (12.Gün Programı/02.07.2021)

Tüm çalışmaların, edinilen deneyimlerin, hazırlanan katalogların geleceğe yol göstermesi için arşivleme çalışması yapılmıştır. On iki günlük çalışma programı boyunca yapılan tüm dokumalar ve iplik kartelaları Anadolu Deneysel Grubunun arşivinde, Halk Eğitim Merkezinde ve Ayvalık Sanata ve Eğitime Destek Derneğinde olacak şekilde 3 kopya olarak hazırlanmıştır (Görsel 24, Tablo 5).

Görsel 24: Tezgahtan Çıkarıldı, Numaralandırıldı, Arşivlendi, Fotoğraf: Mine Beşen Yalçın, 02.07.2021

Tablo 5. Sedefli Battaniye Kalite Denemelerinin Arşivlenmesi

			
Nolu Tezgahta Dokunan Örn.	2 Nolu Tezgahta Dokunan Örn.	3 Nolu Tezgahta Dokunan Örn.	4 Nolu Tezgahta Dokunan Örn.
			
Detay Görsel			
Tablo Düzenleme: Deneysel Atölye Grubu, 25.11.2021			

SONUÇ

Bir kültür ürünü, ya da kültürel kimlikli ürün tasarımı kapsamında deneysel atölye uygulamaları için bir çalışma planı düşünüldüğünde; birbirinin devamı-tamamlayıcısı niteliğinde olan, birbirini destekleyen, geliştiren ve kalıcılık özellikleri olan, yerel ve çağdaş üretimle bağlantılı olan kapsamlı bir proje gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Yeni tasarım projelerinde, çağdaş üretimin eksiksiz başlayabilmesi ve sürekliliğinin sağlanabilmesi için deneysel atölye uygulamaları gereklidir. Bu uygulamalar ar-ge çalışmalarının temelini oluşturacağı için önemlidir. Deneysel atölyelerde yapılan tasarım ar-ge uygulamaları, estetik yaratıcılıkla birleşerek sürekliliği sağlayacaktır. Ayrıca bu çalışmalar, yeni tasarım nesnelere oluşturabilmeyi de kolaylaştıracaktır.

Araştırmanın konusu olan geleneksel üründen yola çıkarak tasarlanacak yeni ürünler, kültürel nitelikli özel ürün olarak düşünüleceği için az sayıda üretim yapılacaktır. Bu konuya duyarlı ve bu özelliğin farkında olan alıcılara hitap edecektir.

Bu projeye; yerel kadın sanatçılara/dokuyuculara ve/veya kendini geliştirmek isteyenlere uygulama temeline dayanan eğitimin verileceği sürekli bir programın oluşturulması amaçlanmıştır. Bu programda, yeni ürünlerin geliştirilebilmesi için önce usta

öğreticinin, ardından eğitmen ile süreci özümsemesi beklenen üreticinin belli bir yaratıcılık ve beceri düzeyine gelmesi hedeflenmiştir. Bu tür bir eğitimin var olabilmesi ve devamlılığı; sanat ve tasarım eğitimi olan akademisyenler ile sanatçı ve tasarımcıların içinde bulunduğu bir ekip çalışmasıyla mümkündür. Doğru bir ön eğitim almış usta eğitimciler, kurslarda en istekli, en iyi dokuyucularla üretimi sürdürecektir. Doğru bir ön eğitim almış usta eğitimciler, kurslarda en istekli, en iyi dokuyucularla üretimi sürdürecektir. Bu aşamadan sonraki adımda; tekstil tasarımcılarıyla yapılacak estetik ürün yaratım sürecinin ardından doğru nitelikteki geleneksel dokuma kumaşlarla güncel kullanım nesnesi oluşturulması planlanmıştır. Böylelikle kültürel mirasın ortaya çıkarılması, devamlılığı, yapısal ve kültürel kimliğinin bozulmadan sürdürülebilirliği ve güncel hayata kullanım nesnesi olarak yansımaları sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

Atalayer, G. (2015). Türk Tekstil Sektörünün Tarihi Mirasına Yolculuk “20 Yerleşim, 20 Dokuma”. *Home Textile*, Sayı: 85, s. 40.

Atalayer, G. ve Özdemir, B. (2009). “Korumacılık Kapsamında “Nikfer Bezinin Karşılaştırmalı Analizi ve Coğrafi İşaretler”, 10. Ulusal El Sanatları Sempozyumu: 10-20 Kasım 2009 – İzmir: Bildiriler (s. 57). İzmir.

Erim Usluca, Ö., Demir, H. ve Gezicioğlu, F.Y. (2017). Kültürel Mirasın Yaşatılmasına İlişkin Paylaşımlı Bir Çalışma "Mezitli Dokuma Projesi", *İdil Dergisi*, Cilt: 6, s. 2937.

Gezicioğlu, F.Y., Atalayer, G. ve Demir, H. (2019). “Girit Dokuması ve Deneysel Çalışmalar Girit Battaniyesi, Anadolu'da Yöresel Bir Tekniğe Deneysel Yaklaşım”. (Ed. Durmuş Ali Arslan). Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Kitap 1. Ankara: Paradigma Akademi, s.175-207.

Şahin, Y. (2016). “Yöresel Dokumaların Yaşatılması Projelerinde Tekstil Tasarımcısı ve Halk Bilimsel Yaklaşım”, 7. Uluslararası İstanbul Tekstil Konferansı, 21 Mart 2016-İstanbul: (s.62-70). İstanbul

Kaynak Kişiler

Aysel Namlı, Vatandaşın Yeri Sivil İnisiyatif Kurucusu/Ayvalık, S. Görüşme: 21.06.2021
Bedri Yokuş, Gökkuşluğu Halı ve Kilim, Çemberlitaş Fatih/İstanbul, S.Görüşme:10.06.2021
Büşra Çeltikçi, Tasarım Uzmanı, Kıvanç Tekstil San. ve Tic. AŞ. Seyhan/Adana, S. Görüşme: 01.06.2021

Fahri Aksoy, Uysal Boya Evi, Demirci/Manisa, S. Görüşme:10.06.2021

Gürhan Gülas, Gülas Makine, Esenyurt/İstanbul, S.Görüşme:15.04.2021

Hasan Hüseyin Kömürcüöđlu, Buldanlı Dokuma Ustası, Buldan/Denizli,

S.Görüşme:11.06.2021

Nur Mensucat, Demirci/Manisa, S.Görüşme:08.06.2021

Pervin Köseleciöđlu, Sedefli Battaniye İçin Usta Öğretici Eğitimi Kursiyeri, Alibey Adası (Cunda)/Ayvalık, S.Görüşme:21.06.2021

Selim Yamancan, SYC Halı, Battalgazi/Malatya, S. Görüşme:14.06.2021

Süleyman Gülas, Gülas Makine, Esenyurt/İstanbul, S. Görüşme:15.04.2021

Ülgen Sivri, Jac-Art Dokuma, Gürlek-Honak/Denizli, S. Görüşme:02.06.2021

Yahya Can, Aksoy Yün İplik, Sındırgı/Balıkesir, S. Görüşme:19.06.2021